

بررسی نقش مردم جهرم در قیام ۱۵ خرداد ۱۳۴۲

وحید کارگر جهرمی^۱

چکیده

امام خمینی در روز ۱۳ خرداد ۱۳۴۲ سخنانی تندی علیه شاه، امریکا و اسرائیل در مدرسه فیضیه ایراد نمودند. در پی این سخنان، نیروهای رژیم در بامداد ۱۵ خرداد به منزل امام در قم هجوم برده و ایشان را دستگیر کردند و به زندانی در تهران انتقال دادند. بازداشت امام خمینی، تظاهرات مردم سرتاسر کشور را به دنبال داشت که در آن عده‌ای بازداشت شدند و عده‌ای به شهادت رسیدند. در این مقاله اقدامات و فعالیت‌های مردم جهرم در ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ و بزرگداشت این واقعه در سال‌های ۱۳۴۳ و ۱۳۵۷ مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است. روش به کار رفته در این مقاله، توصیفی و تحلیلی می‌باشد و برای جمع‌آوری داده‌ها از منابع مختلف مانند: اسناد، کتابخانه‌ها و همچنین مصاحبه استفاده شده است. یافته‌های حاصل از این مقاله نشان می‌دهد که مردم جهرم به رهبری روحانیون این شهر طی سال‌های ۱۳۴۱ تا ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ با سیاست‌های غیراسلامی رژیم شاه به مخالفت پرداختند و به خصوص با برپایی تظاهرات در آستانه

۱. کارشناس ارشد تاریخ ایران دوره اسلامی

۱۵ خرداد ۱۳۴۳ و ۱۳۵۷ نقش و سهم مهمی در پیروزی انقلاب اسلامی ایفا نمودند. **کلیدواژه‌ها:** جهرم، قیام ۱۵ خرداد ۱۳۴۲، امام خمینی، سید حسین آیت‌اللهی

مقدمه

جهرم شهری با پیشینه‌ای تاریخی در جنوب استان فارس واقع شده که نقش مهمی در تاریخ مبارزات سیاسی و مذهبی ایران به ویژه تاریخ معاصر داشته است. از زمان ورود آیت‌الله سید عبدالحسین لاری، رهبر مذهبی انقلاب مشروطیت در فارس، از نجف به ایران و آغاز مبارزات وی علیه استعمار و استبداد، مردم این شهر وارد فعالیت‌های سیاسی در جهت مقابله با جور حکام داخلی و سلطه خارجی شدند. سابقه فعالیت‌های مردم جهرم علیه رژیم پهلوی، به واکنش‌های آنها در مقابل سیاست‌های پهلوی اول (رضاشاه) برمی‌گردد. آنها در مقابل برنامه‌های غیراسلامی رضاشاه مانند کشف حجاب و به ویژه متحدالشکل شدن لباس و واکنش نشان دادند و مخالفت خود را ابراز کردند. فضای باز سیاسی که به دنبال سقوط رژیم پهلوی اول حاصل شد، در جهرم نیز مؤثر واقع شد و به ویژه مردم جهرم در ماجرای نهضت ملی شدن صنعت نفت به حمایت از این نهضت پرداختند. موضع‌گیری مردم جهرم در برابر کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ نیز قابل توجه بود و نقش روحانیونی همچون آیت‌الله سید علی اکبر آیت‌اللهی، فرزند آیت‌الله سید عبدالحسین لاری، برجسته بود. مردم جهرم برگزاری فراندوم بهمن‌ماه ۱۳۴۱ را تحریم کردند و به رهبری حضرات آیات: سید ابراهیم حق‌شناس، سید حسین آیت‌اللهی (نوه آیت‌الله سید عبدالحسین لاری)، آیت‌الله سید فخرالدین آیت‌اللهی و... بارویکرد ضد مذهبی رژیم پهلوی به مخالفت پرداختند.

مردم این شهر در تحولات سیاسی سال‌های ۱۳۴۱ تا ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ بر دامنه فعالیت‌های ضد رژیم افزودند و به ویژه در سوگ شهدای فیضیه در مقبره شهر و حسینییه مراسم عزاداری برپا کردند. دستگیری امام خمینی در بامداد ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ و به دنبال آن قیام مردم تهران که در آن عده زیادی توسط حکومت پهلوی به شهادت رسیدند، مردم جهرم را به رویارویی بیشتر با رژیم سوق داد. آنها با برگزاری مراسم سالگرد ۱۵ خرداد در سال‌های ۱۳۴۳ و ۱۳۵۷ بار دیگر به خیابان آمده و علیه اقدامات حکومت شعار سر دادند. مقاله حاضر می‌کوشد با استفاده از روش توصیفی، تحلیلی از طریق مصاحبه با افرادی که در آن دوره در جهرم حضور داشتند و همچنین بررسی اسناد و مدارک موجود و منتشر نشده، متون تاریخی، مطالعات و تحقیقات جدید و...

نقش و سهم مردم جهرم در قیام ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ و حوادثی که ریشه در این واقعه دارد را مورد بررسی قرار دهد.

تحریم رفراندوم

در تاریخ ۱۶ مهر ۱۳۴۱، جراید عصر تهران با تیتیر درشت منعکس ساختند: «طبق لایحه انجمن‌های ایالتی و ولایتی که در هیئت دولت به تصویب رسید و امروز منتشر شد، به زنان حق رأی داده شد». در متن تصویب‌نامه که در جراید درج شده بود، قید اسلام از شرایط انتخاب‌کنندگان و انتخاب‌شوندگان برداشته و در مراسم سوگند به امانت و صداقت به جای قرآن، کتاب آسمانی آورده شده بود. شاه می‌خواست زمینه را جهت الغای اسلام در کشور، محو و مسخ قانون اساسی ایران و... فراهم آورد. اعلام تصویب‌نامه لایحه انجمن‌های ایالتی و ولایتی از طرف دولت اسدالله علم در ۱۶ مهر ۱۳۴۱، فرصت مناسبی برای امام خمینی پیش آورد تا رسالت تاریخی و وظیفه اسلامی خویش را آغاز نماید.^۱ امام خمینی در ۱۷ مهر ۱۳۴۱، در تلگرافی به محمدرضا پهلوی درباره تصویب انجمن‌های ایالتی و ولایتی هشدار دادند. این نخستین تلگرافی بود که از سوی امام به محمدرضا مخابره شد.^۲ همچنین در تلگرافی در ۲۸ مهرماه ۱۳۴۱ به نخست‌وزیر (اسدالله علم) به شدت با تصویب این قانون مخالفت کرد.^۳ دیگر روحانیون سراسر کشور نیز نسبت به تصویب این اعلامیه واکنش تندی نشان دادند و خواستار لغو آن شدند. روحانیون جهرم نیز با لایحه انجمن‌های ایالتی و ولایتی به مخالفت برخاستند. آیت‌الله سید حسین آیت‌اللهی^۴ از جمله روحانیون جهرم بود که به شدت با لایحه انجمن‌های ایالتی و ولایتی مخالفت کرد.^۵ سرانجام شاه که احساس خطر می‌کرد لایحه انجمن‌های ایالتی و ولایتی را تصویب نکرد.^۶ اما در اواخر دی‌ماه ۱۳۴۱ اعلام کرد

۱. سید حمید روحانی، بررسی و تحلیلی از نهضت امام خمینی، تهران، راه امام، ۱۳۷۴، ج ۱، ص ۱۴۷-۱۴۲.

۲. صحیفه امام، ج ۱، ص ۷۸.

۳. همان، ص ۸۱-۸۰.

۴. آیت‌الله سید حسین آیت‌اللهی، امام جمعه فقید شهر جهرم، فرزند آیت‌الله سید عبدالمحمد آیت‌اللهی و نوه آیت‌الله سید عبدالحسین لاری، در سال ۱۳۵۳ هـ ش از طرف حضرت امام، عهده‌دار امور حسبه و شرعیه در جهرم شد. اقدامات و سخنرانی‌های آیت‌الله سید حسین آیت‌اللهی علیه رژیم پهلوی و به طرفداری از امام خمینی باعث گردید که مشارالیه چندین بار، توسط مأموران رژیم دستگیر و بازجویی شوند که به دنبال آن، سه مرتبه در سال‌های ۱۳۴۳ و ۱۳۵۲ و در فاصله سال‌های ۱۳۵۶ و ۱۳۵۷ به زندان «اوین» تهران منتقل شدند. ایشان که سال‌ها عهده‌دار اقامه نماز جمعه در جهرم بود، در ۲۵ دی ۱۳۷۹ دار فانی را وداع گفتند.

۵. میرزا باقر علیان‌نژاد (به کوشش)، روز شمار انقلاب اسلامی، تهران، سازمان تبلیغات اسلامی، حوزه هنری، ۱۳۸۴، ج ۱۰، ص ۲۴۵.

۶. علی محمد بشارتی، عبور از شط‌شب، تدوین احمد رشیدی، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۳، ص ۳۱.

که لوایح شش‌گانه انقلاب سفید و اصلاحات ارضی را به فراندوم خواهد گذاشت. امام خمینی در روز دوم بهمن ماه ۱۳۴۱، در اعلامیه‌ای غیرقانونی بودن فراندوم را اعلام کردند و آن را مخالف با اسلام دانستند.^۱ با وجود این، شاه اصول شش‌گانه را در تاریخ ۶ بهمن ماه ۱۳۴۱ به فراندوم گذاشت. بعد از پایان فراندوم، به دستور شاه، رسانه‌ها اعلام کردند که فراندوم با استقبال بسیار زیاد مردم روبه‌رو شده است. شاه نام این حرکت را انقلاب سفید گذاشت و از آن لایحه تحت عنوان «اصول شش‌گانه انقلاب سفید شاه و مردم» یاد کرد. بنا به گفته شاهدان عینی که در آن زمان در جهرم حضور داشتند، مردم جهرم استقبال خوبی از این فراندوم نکردند و تعداد بسیار کمی در این انتخابات شرکت کردند. علی محمد بشارتی که خود یکی از شاهدان عینی رأی‌گیری بود درباره حال و هوای شهر جهرم در آن هنگام می‌گوید:

در اثر علاقه شدید مردم جهرم به امام خمینی (ره) و نفوذ روحانیون بزرگ طرفدار وی هنگامی که شاه لوایح شش‌گانه انقلاب سفید و اصلاحات ارضی را به فراندوم گذاشت، من خودم شاهد بودم و چندین حوزه رأی‌گیری را سرکشی کردم و ندیدم کسی در این شهر رأی بدهد. کسی هم اگر می‌خواست رأی بدهد جرئت این کار را در ملاءعام نداشت. صحبت‌های آقای آیت‌اللهی در جهرم چنان روشنگرانه بود که افکار عمومی را به کلی بر ضد فراندوم شاه تحریک کرده بود.^۲

حادثه فیضیه قم و واکنش روحانیت و مردم جهرم

امام خمینی و دیگر مراجع تقلید با فرارسیدن عید نوروز سال ۱۳۴۲، آن عید را عزای عمومی اعلام کردند.^۳ فاجعه خونین هجوم به مدرسه فیضیه قم در روز دوم فروردین ۱۳۴۲ ه.ش، مطابق با روز شهادت امام جعفر صادق (ع) روی داد. حکومت شاه که روحانیت شیعی را بزرگترین سد در راه رسیدن به اهداف خود می‌دانست، در برنامه‌ای از قبل طراحی شده به مدرسه فیضیه حمله کرد. در این مدرسه، چند نفر از علما و مراجع با شرکت مردم، مجلس سوگواری به مناسبت شهادت امام جعفر صادق (ع) تشکیل داده بودند. در بین صحبت یکی از وعاظ، عده‌ای که لباس روستایی بر تن کرده بودند و مسلح به سنگ، چوب، کارد و حتی باتوم بودند به مدرسه هجوم آورده و شعارهایی در حمایت

۱. صحیفه/امام، همان، ص ۱۳۷-۱۳۵.

۲. علی محمد بشارتی، همان، ص ۲۸-۲۷.

۳. صحیفه/امام، همان، ص ۱۶۵-۱۵۶.

روحانیون و مردم جهرم بعد از حمله مأموران رژیم شاه به روحانیت شیعی در قم، مراسمی در روز ۲۹ فروردین سال ۱۳۴۲ در مقبره آیت الله سید عبدالحسین نجفی لاری، معروف به قبر آقا، برگزار کردند. در این مراسم تواماری بزرگ در محکومیت اقدام رژیم در حمله به مدرسه فیضیه و قتل عام طلاب و حمایت از مراجع تقلید به امضای مردم جهرم رسید

از شاه سر دادند. در درگیری‌هایی که بین آنها و طلاب رخ داد، عده‌ای شهید و عده‌ای زخمی شدند.^۱ تعدادی از مردم جهرم که در آن زمان در قم حضور داشتند از نزدیک شاهد ماجرا بودند. شکرالله جهان‌مهین یکی از این افراد بود که درباره حوادث آن روز چنین می‌گوید:

اینجانب در روز دوم فروردین ماه سال ۱۳۴۲ شمسی که سالروز شهادت امام جعفر صادق (ع) بود، در حوزه علمیه قم تحصیل می‌نمودم. در صبح، امام خمینی اعلام عزای عمومی و جلسه روضه نمودند و در عصر مرجع عالیقدر، آیت‌الله گلپایگانی اعلام مجلس روضه در مدرسه

فیضیه نمودند. در آن جلسه که با حضور آن مرجع عالیقدر برگزار شد منبری معروف قم حجت‌الاسلام و المسلمین حاج انصاری قمی به عنوان آخرین سخنران به منبر رفتند و آن مجلس بیش از حد شلوغ بود و حتی ما و بسیاری از طلاب ایستاده به بیانات آن سخنران گوش فرا می‌دادیم. در این سخنرانی چندین بار مبادرت به صلوات بی جا شد و یک بی‌نظمی همراه با ترس مجلس را فرا گرفت و سخنران نیز به ناچار صلاح را در آن دید با فن خود سریع منبر را جمع نماید. مأموران شاه که در سرتاسر مجلس حضور داشتند، پس از پایان منبر با صلوات‌های بی‌مورد شروع به خرابکاری و آتش زدن و جدا کردن پرچم‌ها نمودند و بعد نیز کتک‌کاری به راه انداختند و حتی به سمت مرجع عالیقدر نیز یورش بردند. تعدادی از طلاب به شهادت رسیدند و دست و پا و سر تعداد زیادی از طلاب نیز شکست که از آن جمله آیت‌الله سید کرامت‌الله ملک‌حسینی (نماینده کنونی مجلس خبرگان از استان کهگیلویه و بویراحمد) سرشان شکست و آیت‌الله شیخ ابوالقاسم محبوب جهرمی دستشان شکست و از طلاب جهرمی که در آن جلسه حضور داشتند آیت‌الله کریمی جهرمی بودند که در کتاب *خورشید آسمان فقاہت و مرجعیت* که در شرح آیت‌الله

۱. جواد منصوری، *سیر تکوینی/انقلاب اسلامی*، تهران، وزارت امور خارجه، ۱۳۸۵، ص ۱۶۹.

گلیایگانی نوشته‌اند جریان فیضیه را مفصلاً شرح داده‌اند. در آن مجلس، روحانی بزرگوار و مسن آیت‌الله حاج شیخ غلامحسین شرعی دارابی (پدر خانم آیت‌الله شب‌زنده‌دار جهرمی) نیز حضور داشتند که حقیقاً به ایشان عرض کردم اجازه بدهید تا شما را کول کنم تا راحت‌تر و سریع‌تر از اینجا بیرون برویم که اجازه نفرمودند. در کوچه منتهی به منزل حجت‌الاسلام سید فخرالاعلام آیت‌اللهی شیرازی (باجناق آیت‌الله حق‌شناس) تعدادی از افراد که به کوچه بن‌بست پناه آورده بودند را دیدیم.^۱

حجت‌الاسلام و المسلمین سید مهدی دادور (آیت‌اللهی) از دیگر جهرمی‌هایی بودند که در آن جلسه حضور داشتند. ایشان مشاهدات خویش را به این صورت شرح می‌دهد: «اینجانب در آن جلسه حضور داشتم و با چشمان خود دیدم که تعداد زیادی از افراد که در جلسه حضور داشتند کلت به همراه داشتند.»^۲

اعلامیه‌های زیادی از هجوم حکومت پهلوی در آن روز، توسط مبارزین جهرمی که در آن جلسه حضور داشتند به این شهر آورده شد و موجب آگاهی مردم جهرم از این واقعه گردید. اعلامیه تاریخی حضرت امام که در فروردین ماه سال ۱۳۴۲ در محکومیت این حادثه منتشر شد، با این جمله آغاز می‌شد: «حمله کماندوها و مأموران انتظامی دولت با لباس مبدل و به معیت و پشتیبانی پاسبان‌ها به مرکز روحانیت، خاطرات مغول را تجدید کرد.»^۳ اعلامیه امام به سرعت در شهرهای مختلف ایران منتشر شد. آقای مهدی مقدسی از دیگر مبارزان انقلاب اسلامی در جهرم چنین نقل می‌کند:

آقای شکرالله جهان‌مهین که در آن زمان در قم بودند اطلاعیه‌ای راجع به فاجعه خونین هجوم به مدرسه فیضیه قم و اطلاعیه امام در این باره برای ما به جهرم فرستادند. ما آن اطلاعیه را صبح زود در بلوار شهید رجایی (خیابان فردوسی فعلی) جهرم چسباندیم و خود در گوشه‌ای ایستادیم تا واکنش مردم جهرم را نسبت به آن اطلاعیه مشاهده کنیم. افرادی که از آنجا می‌گذشتند آن اطلاعیه را می‌خواندند و بعد به گوشه‌ای می‌رفتند و با هم صحبت می‌کردند. در همین حال بود که ناگهان یک نفر از افراد ژاندارمری با چند نفر سرباز به آنجا آمدند و آن

۱. مصاحبه نگارنده با شکرالله جهان‌مهین، جهرم، ۱۳۸۸.

۲. مصاحبه نگارنده با حجت‌الاسلام و المسلمین سیدمهدی دادور (آیت‌اللهی)، فرزند آیت‌الله سید فخرالدین آیت‌اللهی، ۱۳۸۸.

۳. صحیفه امام، همان، ج ۱، ص ۱۷۹-۱۷۷.

اطلاعیه را پاره کردند و چند نفر از افرادی که در آنجا حضور داشتند را با کتک کاری به شهربانی بردند.^۱

علی محمد بشارتی درباره تأثیر انتشار این اعلامیه در بین مردم جهرم می‌گوید:
این اعلامیه به حدی در مردم نفوذ کرد و تأثیر گذاشت که حدی بر آن متصور نیست. حتی من که در آن روز جوان بودم این اعلامیه را در بین مردم جهرم تکثیر می‌کردم و برای همگان می‌خواندم.^۲
روحانیون جهرم در این زمان، مانند حضرات آیات: سید ابراهیم حق‌شناس،^۳ سید حسین آیت‌اللهی، سید محمدرضا اصفهانی، سید حسن نائینی، سید فخرالدین

جلسه مربوط به فعالیت‌های انقلابی جمعی از روحانیون جهرم
از راست به چپ: آیت‌الله سید فخرالدین آیت‌اللهی، آیت‌الله حاج اصفهانی، آیت‌الله سید ابراهیم حق‌شناس، آیت‌الله سید ابوالقاسم شفیعی

۱. مصاحبه نگارنده با مهدی مقدسی، جهرم، اسفند ماه ۱۳۸۸.

۲. علی محمد بشارتی، همان، ص ۳۳-۳۲.

۳. آیت‌الله حاج سید محمد ابراهیم حق‌شناس در سال ۱۳۲۲ ه‍.ق، در شهر جهرم متولد شد. وی اداره امور مذهبی مردم جهرم را در دست داشت و در مسجد گازران نماز جماعت برپا می‌کرد و متون فقهی را آموزش می‌داد. سرانجام ایشان در پی یک بیماری، در شب جمعه، ۱۳۶۰/۷/۳ چشم از جهان فرو بست.

آیت‌اللهی،^۱ سید عبدالحسین آیت‌اللهی^۲ و... نقش مهمی در روشنگری و هدایت مردم جهرم ایفا کردند. ساواک مقارن با همین زمان به این موضوع اشاره می‌کند و می‌نویسد: ...در فارس شهرستان‌هایی که از نظر روحانیت و تحریکات آنان قابل اهمیت می‌باشد، منحصراً سه شهرستان [شیراز، جهرم و کازرون] می‌باشد. روحانیون سایر شهرستان‌ها در هیچ یک از وقایع که جنبه سیاسی داشته، دخالتی ننموده و اصولاً امکان مبادرت به این قبیل اعمال برای آنان میسر نمی‌باشد.^۳

برگزاری مراسم یادبود شهدای فیضیه

روحانیون و مردم جهرم بعد از حمله مأموران رژیم شاه به روحانیت شیعی در قم، مراسمی در روز ۲۹ فروردین سال ۱۳۴۲ در مقبره آیت‌الله سید عبدالحسین نجفی لاری،^۴ معروف به قبر آقا، برگزار کردند. در این مراسم توماری بزرگ در محکومیت اقدام رژیم در حمله به مدرسه فیضیه و قتل عام طلاب و حمایت از مراجع تقلید به امضای مردم جهرم رسید. رئیس شهربانی جهرم که این حرکت را علیه حکومت می‌دانست، توماری که به امضای مردم جهرم رسیده بود را برداشته و با خود می‌برد. سندی در این باره در دست است که در آن رئیس شهربانی جهرم، سرگرد ذوالقدر، در نامه‌ای به فرماندار جهرم، حوادث روز ۲۹ فروردین را چنین شرح می‌دهد:

از ساعت ۷ صبح امروز بر حسب دعوت قبلی و آگهی منتشره در شهر که به تحریک سید حسین آیت‌اللهی، از طرف روحانیون، به عنوان عزاداری شهادت حضرت رضا علیه‌السلام مجلس سوگواری در مسجد قبر آقا منعقد و گروه کثیری از اهالی، بازار [ا] بسته [و] به

۱. آیت‌الله سید فخرالدین آیت‌اللهی (دادور) نوه دختری آیت‌الله سید عبدالحسین نجفی لاری، مبارزاتی علیه فرقه بهائیت در مسجد مصلی داشتند. سرانجام در پی یک بیماری نسبتاً طولانی، در تاریخ ۱۳۷۴/۹/۲۷ دعوت حق را لبیک گفتند.

۲. حجت‌الاسلام والمسلمین سید عبدالحسین آیت‌اللهی، معروف به آقای بزرگ، از فرزندان آیت‌الله سید علی‌اکبر آیت‌اللهی و نوه آیت‌الله سید عبدالحسین لاری می‌باشند که در حال حاضر امام جماعت مسجد امام صادق (ع) هستند.

۳. آیت‌الله سید عبدالحسین دستغیب، یاران امام به روایت اسناد ساواک، تهران، مرکز بررسی اسناد تاریخی وزارت اطلاعات/وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۷۸، ص ۵۱.

۴. آیت‌الله حاج سید عبدالحسین نجفی لاری از شاگردان آیت‌الله میرزای شیرازی، در جریان نهضت مشروطیت، مردم را به مبارزه با مستبدین و طرفداری از مشروطیت فراخواند. ایشان با ورود خود به جهرم، دست به تأسیس حوزه علمیه زد و به تعلیم و تدریس طلاب پرداخت. وی در سال ۱۳۴۲ ه.ق. دارفانی را وداع گفت و در مقبره آقا، در جهرم به خاک سپرده شد.

عنوان عزاداری اجتماع [کرده‌اند]، ضمناً ۳ برگ طومار [که] به عنوان تسلیت و پشتیبانی از مراجع قم به امضا اهالی [رسانیده شده است] را، این جانب جمع‌آوری و به وسیله استوار یکم علی اصغر کدیور جهت ملاحظه و اظهار نظر جنابعالی تقدیم گردیده است. بلافاصله سید حسین نامبرده به منبر رفته و بدو اظهار داشت: آقای رئیس شهربانی تصور کرده‌اند مفاد طومار مخالفت با دولت بوده. روی همین اصل آنها را جمع‌آوری کرده است، ولی روحانیون مخالف بی‌نظمی می‌باشند و هیچ قانون اساسی بالاتر از قرآن... نیست. هیچ بخشنامه و هیچ دستور و هیچ قانون و هیچ فرمان نمی‌تواند احکام قرآن را منسوخ نماید و در نتیجه احکام پیغمبر اسلام، یک قوم وحشی عرب را تمام امپراطوری‌های آن دوره [را]، به حیطة قیادت خود در آورده و قوم عرب را به عزت و اقتدار رسانیده. البته مشرکین و کفار از احکام قرآن ناراضی هستند و اگر حوزه علمیه قم و نجف نباشند استقلال و سعادت عموم از میان می‌رود و هرج و مرج و بی‌نظمی جانشین آن می‌گردد. ما امروز در اینجا جمع شده‌ایم که پشتیبانی کامل خود را از حوزه علمیه قم و نجف ابراز داریم و انتظار داریم آقای رئیس شهربانی طومارها را بعد از رفع سوء تفاهم مسترد دارند تا ارسال شود و شما مردم هم با کمال نظم بروید و دکاکین خود را باز کنید و مشغول کسب و کار خود بشوید و از این تاریخ به بعد در تمام شب‌های جمعه هر هفته مجلس قرائت قرآن و دعای کمیل در قبر آقا منعقد است. از عموم دعوت می‌شود که شرکت نمایند و امشب هم این مجلس در همین مسجد تشکیل می‌شود و بعد هم مراسمی ائمه اطهار را خوانده و به بیانات خود خاتمه و مجلس با نظم و آرامش خاتمه پذیرفت... و چون رسیدگی به مفاد و مندرجات طومار احتیاج به وقت بیشتری جهت بازجویی و تحقیق از سایر مسببین و محرکین دارد پس از تشکیل تحقیقات و تشکیل پرونده گزارش مربوطه مشروحاً تقدیم خواهد شد.^۱

آیت‌الله سید حسین آیت‌اللهی که نگران جان و امنیت مردم است و دوست ندارد حوادث شبیه به قم در جهوم رخ دهد، چنین موضعی را پس از برداشتن طومار توسط

۱. آرشیو مرکز اسناد انقلاب اسلامی، کد ۶۵۲۲، ۱/۲۹، ۱۳۴۲، ص ۱.

رئیس شهرداری جهرم اتخاذ می‌کند. یعنی سعی می‌کند با بیانات خویش تا حدودی جو را آرام کند. به همین خاطر مردم را دعوت به آرامش می‌نماید و از آنها می‌خواهد مغازه‌های خود را باز کنند.

عاشورای ۱۳ خرداد ۱۳۴۲

با فرارسیدن ماه محرم، سخنرانان مذهبی بر آن شدند تا در منابر جنایات دستگاه حاکمه و سلطنت را افشا کنند. امام خمینی در عصر عاشورا (۱۳ خرداد) سخنرانی پر شور و شدیدالحن خود را ایراد نمود.^۱ قبل از روز عاشورا کمیسیون حفظ امنیت در شهرستان جهرم برای برقراری هر گونه اقدام مردم این شهر در ۴۲/۳/۱۳ تشکیل جلسه داد. این در حالی بود که روحانیون جهرم در صبح روز عاشورا و قبل از سخنرانی امام خمینی، در سخنانی به طرفداری از امام پرداختند. گزارش سرپاسبان یکم قنبر نبی‌زاده و سرپاسبان سوم مرتضی کارگر و پاسبان شماره ۸ نواز الله کاظمی مأمور مسجد شاهزاده ابراهیم نشان می‌دهد که مأموران رژیم در جهرم در کار خود موفق نبودند. از ساعت ۶ صبح ۴۲/۳/۱۳ دسته سینه‌زنان محله «سنان» و «کوی اسفریز» جهرم به طرف مسجد مصلی و سپس به طرف حسینیه آقا حرکت کردند. پس از خاتمه سینه‌زنی، سید عبدالحسین آیت‌اللهی معروف به «آقای بزرگ»، فرزند آیت‌الله سید علی اکبر آیت‌اللهی، پس از اظهار تشکر از مردمی که در حسینیه حضور داشتند، گفت: «امسال دو عاشورا برپا شده؛ یکی عاشورای حسین (ع) و دیگری موضوع حوزه علمیه قم که ناجوانمردانه عده‌ای از سربازان امام زمان را از پا در آوردند.»^۳ مشارالیه در ادامه می‌گوید: امیدواریم که خداوند دشمنان قرآن و اسلام را نیست و نابود گرداند^۴ و سپس دعا درباره امام خمینی و علمای روحانیون نمود. بعد از آن مردم سینه‌زن از حسینیه بیرون و به طرف حسینیه کوی علی پهلوان رهسپار شدند و در آنجا هم به سینه‌زنی پرداختند. بعد از خاتمه سینه‌زنی آیت‌الله حاج سید حسین آیت‌اللهی معروف به حسین آقا، فرزند آیت‌الله سید عبدالمحمد آیت‌اللهی، به منبر رفتند و پس از عرض تشکر اظهار می‌دارند که اولاً پشتیبان آقای خمینی بوده و هستیم و بعداً امیدوارم

۱. صحیفه/امام، همان، ص ۲۴۳.

۲. آرشیو مرکز اسناد انقلاب اسلامی، کد ۶۵۲۲، ۱۲/۳/۱۳۴۲، ص ۱.

۳. همان، ص ۳.

۴. همان، ص ۲.

که دشمنان قرآن و دین و سایر علمای روحانیون، را خداوند سرنگون سازد. در این مراسم چند قطعه عکس آقای خمینی به پرچم محله سنان جهرم آویزان بود. افراد شرکت کننده در سینه زنی پس از خاتمه سینه زنی از آنجا به طرف خیابان حرکت و سرانجام در شاهزاده ابراهیم متفرق شدند.^۱

واکنش مردم جهرم بعد از دستگیری امام خمینی

بعد از سخنرانی بسیار شدید امام خمینی، علیه شاه و اسراییل در جمع هزاران نفر در مدرسه فیضیه، نیروهای رژیم در بامداد ۱۵ خرداد به منزل امام در قم حمله بردند و ایشان را دستگیر کردند و به تهران انتقاد دادند. خبر دستگیری امام به سرعت در سرتاسر ایران منتشر شد. در سایر شهرهای ایران و به خصوص تهران درگیری و تظاهرات بر پا شد و مأموران شاه به مقابله با مردم پرداختند. خبر سرکوبی مردم تهران به سرعت به شهرهای دیگر از جمله جهرم رسید. آقای بشارتی در باره حال و هوای مردم جهرم در روز ۱۵ خرداد چنین می گوید:

در روز ۱۵ خرداد و قبل از آن که خبر سرکوبی قیام مردم تهران به گوش اهالی جهرم برسد، از اول صبح تا ساعت ۱ بعد از ظهر رادیو قطع بود. همین مسئله موجب حیرت مردم جهرم شده بود. چون با آن همه تهور و شهامتی که مردم جهرم در حضرت امام خمینی سراغ داشتند، تصور می کردند که دیگر کار شاه تمام است. اما طولی نکشید که با خبر سرکوب قیام مردم، چیزی خلاف انتظارات ثابت شد و از این رو خشم و نفرت مردم جهرم بر ضد شاه، دو چندان شد. شاه تصور می کرد که با کشت و کشتار، مردم عقب نشینی خواهند کرد. اما بر خلاف آن مردم خشمگین تر شدند و بر دامنه فعالیت های خود افزودند. پس از دستگیری حضرت امام موجی از خشم و نگرانی سراسر کشور را فرا گرفت.^۲

با آغاز مبارزات امام خمینی در سال ۱۳۴۲، جهرم از نخستین شهرهایی بود که مردم آن به ندای امام خمینی لبیک گفته و عهد و پیمان وفاداری بستند. برگزاری مجالس دینی در مساجد و تکایا و حسینیه ها و برگزاری کلاس های قرآن و نهج البلاغه توسط

۱. همان، ۱۳۴۲/۳/۱۳، ص ۳.

۲. علی محمد بشارتی، همان، ص ۳۴ و ۳۸.

با آغاز مبارزات امام خمینی در سال ۱۳۴۲، جهرم از نخستین شهرهایی بود که مردم آن به ندای امام خمینی لبیک گفته و عهد و پیمان وفاداری بستند. برگزاری مجالس دینی در مساجد و تکایا و حسینیه‌ها و برگزاری کلاس‌های قرآن و نهج‌البلاغه توسط رهبران دینی و علمای مذهبی نقش مهمی در بیداری و روشنگری مردم جهرم ایفا کرد

رهبران دینی و علمای مذهبی نقش مهمی در بیداری و روشنگری مردمس جهرم ایفا کرد.^۱ در بازار جهرم حضرات آیات: شب‌زنده‌دار، سید ابوالقاسم شفیعی و شیخ جلال حضوری صحبت می‌کردند و مردم جهرم را در جریان اقدامات و فعالیت‌های امام قرار می‌دادند.^۲

امام خمینی پس از دستگیری از قم به تهران منتقل شد. ابتدا ایشان را به مدت ۱۹ روز در پادگان قصر (بی‌سیم) نگه داشتند. آنگاه به پادگان عشرت‌آباد منتقل شد و به مدت ۲۴ ساعت در یک سلول انفرادی گذرانید. امام خمینی در روز

۱۱ مرداد ۱۳۴۲ از زندان عشرت‌آباد به داوودیه در ۱۲ کیلومتری تهران به خانه‌ای که مربوط به ساواک بود منتقل گردید.^۳ رژیم شاه با تصور آن که جریان‌های یک سال گذشته موجب ترس روحانیت از دولت و کاهش مبارزات مردمی شده است، از طرفی برای ارائه یک چهره مردمی که حمایت روحانیون و مردم را در بر داشته باشد، امام خمینی را پس از ۱۰ ماه زندانی، در روز ۱۵ فروردین ۱۳۴۳ آزاد کرد. از طرفی دیگر، رژیم تصور می‌کرد که امام بعد از آن که چند ماهی در زندان بوده است، دیگر انگیزه‌ای برای ادامه مبارزه نخواهد داشت.^۴ خبر آزادی امام خمینی به سرعت در سراسر ایران پیچید. در شهرستان جهرم نیز مردم با چراغانی کردن شهر، جشن بزرگی برگزار کردند.^۵ مطابق با اسناد ساواک در این مراسم علی محمد بشارتی بعد از سخنرانی، قصیده‌ای در وصف امام خمینی با تقلید از قصیده دکتر ساسرود و در جمع عظیم مردم جهرم خواند: بارک‌الله خمینی که بود خاک درش / سرمه چشم ملک رایحه طره حور^۶ پس از بشارتی، آیت‌الله سید حسین آیت‌اللهی، سخنرانی بسیار خوبی در حمایت از حضرت امام انجام دادند.^۷

۱. مصاحبه نگارنده با منصوره مصدقی، جهرم، دی ماه ۱۳۸۸.

۲. مصاحبه نگارنده با سیدابراهیم رستگار، جلسه اول، جهرم، دی ماه ۱۳۸۸.

۳. علی محمد بشارتی، همان، ص ۳۵.

۴. جواد منصور، همان، ص ۱۹۱ و ۱۹۰.

۵. روح‌الله حسینیان، سه سال ستیز مرجعیت شیعه در ایران، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۴، ص ۴۴۳.

۶. علی محمد بشارتی، همان، ص ۳۵.

۷. همان، ص ۳۹.

پس از خاتمه سینه زنی، سید عبدالحسین آیت‌اللهی معروف به «آقای بزرگ»، فرزند آیت‌الله سید علی اکبر آیت‌اللهی، پس از اظهار تشکر از مردمی که در حسینیه حضور داشتند، گفت: «امسال دو عاشورا برپا شده؛ یکی عاشورای حسین (ع) و دیگری موضوع حوزه علمیه قم که ناجوانمردانه عده‌ای از سربازان امام زمان را از پا در آوردند.»

امام خمینی در ۴۳/۱/۱۵ به قم وارد شد.^۱ مردم جهرم در ۴۳/۱/۱۸ به مناسبت بازگشت ایشان از تهران به قم، سردر برخی از مغازه‌ها پرچم نصب کردند و از این طریق طرفداری خود را از امام خمینی نشان دادند. در همین روز از ساعت ۱۵ الی ۱۸ جلسه‌ای در مسجد مصلی جهرم برگزار شد. در این جلسه که از طرف آیت‌الله سید فخرالدین آیت‌اللهی (دادور)، ترتیب داده شده بود، آیت‌الله سید حسن موسوی نائینی در فواید علم و تمجید از مراجع تقلید سخنرانی کردند. جلسه‌ای نیز به همین منظور با حضور روحانیون برجسته جهرم از جمله آیت‌الله سید ابراهیم حق‌شناس در عصر ۴۳/۱/۱۹ در مسجد بازار جهرم تشکیل شد.^۲

اولین سالگرد قیام ۱۵ خرداد در جهرم

مبارزات روحانیون و مردم جهرم بعد از دستگیری امام خمینی و متعاقب آن سرکوب قیام مردم تهران در آستانه اولین سالگرد قیام ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ گسترش یافت. آیت‌الله سید حسین آیت‌اللهی بعد از ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ به مبارزات خود علیه حکومت پهلوی ادامه داد و نقش مهمی در بیدارسازی مردم جهرم ایفا کرد. ایشان جهرم را به یکی از پایگاه‌های اصلی ضد رژیم تبدیل کرد. به مناسبت میلاد ولی عصر (عج)، در ۴۲/۱۰/۱۴ بازار و دکاکین جهرم تعطیل و مجالس جشنی در مساجد و تکایا منعقد شد. سید حسین آیت‌اللهی در مسجد صاحب‌الزمان (عج) بالای منبر رفت و اظهار داشت: «آقای خمینی مبارزه شرعی نموده است.» اشعاری هم درباره امام خمینی به این مضمون در آن مراسم نصب شده بود:

آیت‌الله خمینی را اگر تمثال نیست او که روح‌الله باشد عکس و تمثالش
کجاست^۳

۱. روح‌الله حسینیان، همان، ص ۴۳۳-۴۳۲.

۲. امام‌درآینه اسناد، سیر مبارزات امام خمینی (س) به روایت اسناد شهربانی، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س)، ۱۳۸۳، ج ۱، ص ۱۸۳.

۳. آرشیو مرکز اسناد انقلاب اسلامی، کد ۶۵۲۲، ۱۴/۱۰/۱۳۴۲، ص ۵.

سید ابراهیم رستگار از افرادی که در آن جلسه حضور داشته است، می‌گوید:
عکسی از تمثال امام خمینی در مسجد صاحب‌الزمان (عج) نصب کرده بودند. رئیس شهربانی جهرم دستور داده بود که آن عکس را بردارند، آن عکس با تهدید مأموران رژیم برداشته شد، اما به جای آن شعر اذکر شده [را که یکی از شعرای جهرم در آن جلسه سروده بود، به جای آن عکس نصب کردند].^۱

سید حسین آیت‌اللهی در شب ۱۳۴۲/۱۲/۲۳ در مسجد امام صادق (ع) جهرم، به انتقاد بسیار شدید از رژیم پهلوی پرداختند.^۲ گزارش شهربانی جهرم به فرمانداری جهرم حاکی از آن است که:

... ساعت ۱ بعد از ظهر سید حسین آیت‌اللهی به منبر رفته و در اطراف تساوی حقوق زن و مرد و ارث و طلاق سخنرانی و [سپس] اظهار داشت یاهه‌سرایانی که روحانیت را، ارتجاع سیاه می‌خوانند باید بدانند که نمی‌توانند با دین مخالفت کنند و بیست میلیون ایرانی پشتیبان روحانیت و مرجع تقلید و حوزه علمیه قم می‌باشند و خطاب به حضار در جلسه نموده گفت: شماها پشتیبان روحانیت نیستید؟ همه گفتند چرا- شما طرفدار آیت‌الله خمینی نیستید؟ همه گفتند بله، بله- شما پشتیبان حوزه علمیه هستید؟ همه گفتند بله، بله و در تمام موارد ایهاماً به دولت حمله و بیانات وی زندگی فاحش داشت و در ضمن بیانات خود اظهار داشت که مسلمین تساوی حقوق زن و مرد نمی‌خواهند و در قانون اساسی تصریح نشده است...^۳

در ۱۳۴۳/۲/۲ یعنی کمتر از یک ماه و نیم مانده به سالگرد ۱۵ خرداد ۱۳۴۲، سید حسین آیت‌اللهی در جهرم و سید عبدالحسین دستغیب از شیراز دستگیر و به تهران اعزام شدند.^۴ مردم جهرم بعد از روشن شدن هوا و هنگامی که برای خواندن نماز صبح به مسجد رفتند از دستگیری ایشان اطلاع یافتند. مردم از همه نقاط شهر به خیابان‌ها آمدند و خشم خود را نسبت به دستگیری ایشان نشان دادند. آنها در حالی که در

۱. مصاحبه نگارنده با سید ابراهیم رستگار، جلسه اول، جهرم، دی ماه ۱۳۸۸.

۲. آرشیو مرکز اسناد انقلاب اسلامی، همان، ۱۳۴۲/۱۲/۲۳، ص ۱۱.

۳. همان، ص ۱۲.

۴. آیت‌الله سید عبدالحسین دستغیب، *یاران/امام به روایت اسناد ساواک*، همان، ص ۲۴۴.

مبارزات روحانیون و مردم جهرم بعد از دستگیری امام خمینی و متعاقب آن سرکوب قیام مردم تهران در آستانه اولین سالگرد قیام ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ گسترش یافت. آیت‌الله سید حسین آیت‌اللهی بعد از ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ به مبارزات خود علیه حکومت پهلوی ادامه داد و نقش مهمی در بیدارسازی مردم جهرم ایفا کرد

خیابان به سر و صورت خود می‌زدند، چنین فریاد می‌زدند: «سید مظلوم حسینم چه شد؟!...»^۱ در آن روز کلیه مغازه‌های شهر جهرم بسته بود. وقتی خبر دستگیری آیت‌الله آیت‌اللهی به مردم رسید، مردم شرق شهرستان جهرم که به بیت ایشان نزدیک بودند، کفن‌پوش گردیده و به صورت دسته‌های عزاداری به طرف منزل آیت‌الله سید ابراهیم حق‌شناس از دیگر روحانیون نامی جهرم حرکت کردند. آیت‌الله حق‌شناس ضمن گریه و اظهار تأسف از دستگیری آیت‌الله

آیت‌اللهی در جلو مردم سینه‌زن و عزادار به طرف شهربانی جهرم حرکت کردند. مردم در حالی که شعارهایی در حمایت از آقای آیت‌اللهی سر می‌دادند شهربانی جهرم را در حلقه محاصره خود قرار دادند. در این هنگام بود که آیت‌الله حق‌شناس همراه با تعدادی دیگر از روحانیون و مردم وارد شهربانی شدند و خواستار آزادی ایشان شدند.^۲ محمد زارعیان از جمله افرادی که بعد از دستگیری سید حسین آیت‌اللهی کفن پوشیده و به طرف شهربانی جهرم حرکت کرده بودند، چنین می‌گوید:

ما شهربانی را در کنترل خود گرفته بودیم. وضع به اندازه‌ای برای مأموران رژیم در جهرم بحرانی و وخیم بود که رئیس شهربانی جهرم که دیگر نمی‌دانست باید چه کاری انجام دهد به طرف من آمد و پیشانی من را بوسید. در همین هنگام بود که اینجانب سیلی محکمی به گوش او زدم. بعد از این فرماندار جهرم هم به محل تجمع مردم آمد؛ ولی مردم جهرم فرماندار را هم به گروگان گرفتند. مأموران رژیم در آن روز تلفن و برق شهر را به طور کامل قطع کرده بودند.^۳

بعد از آن که تظاهرات مردم در روز دستگیری سید حسین آیت‌اللهی به پایان رسید و مردم به خانه‌های خود رفتند تا خود را برای تظاهرات روز بعد آماده کنند، مأموران رژیم که ضربه بسیار سختی از مردم دریافت کرده بودند، تلاش کردند کسانی را که تحریک کننده اصلی مردم جهرم در آن روز بودند دستگیر کنند. بنابراین تعداد زیادی

۱. سید علی میرشریفی، «تخل بلند جهرم»، جمهوری، س ۲۲، ش ۶۲۶۲، ۱۳۷۹/۱۱/۵، ص ۹.

۲. مصاحبه نگارنده با محمدعلی (ابراهیم) آهی، جهرم، بهمن ۸۸.

۳. مصاحبه نگارنده با محمد زارعیان، جهرم، دی ماه ۱۳۸۸.

از نیروهای رژیم به طور ناگهانی به مسجد صاحب‌الزمان (عج) که عده‌ای از رهبران تظاهرات در آنجا حضور داشتند، هجوم برده و آنها را دستگیر کردند. به گزارش شهربانی جهرم صورت اسامی افرادی که در تظاهرات بعد از دستگیری آیت‌الله سید حسین آیت‌اللهی در آستانه سالگرد قیام ۱۵ خرداد به اتهام شورش و بلوا دستگیر و بازداشت گردیده‌اند، از این قرار است:

ردیف: ۱ نام: نعمت‌اله، شهرت: نعمت‌اللهی

ردیف: ۲ نام: لطف‌اله، شهرت: کشکوئی

ردیف: ۳ نام: غلامحسین، شهرت: دانائی

ردیف: ۴ نام: [محمد] حسن، شهرت: کوه‌مال

ردیف: ۵ نام: محمد [حسن]، شهرت: زارعیان

ردیف: ۶ نام: عباسقلی، شهرت: کشکوئی

ردیف: ۷ نام: عوض، شهرت: حق‌گویان

ردیف: ۸ نام: ابوالقاسم، شهرت: کشکوئی

ردیف: ۹ نام: عبدالرسول، شهرت: ذیبی

ردیف: ۱۰ نام: حاج محمدرضا، شهرت: صفرزاده

ردیف: ۱۱ نام: حاج محمدباقر، شهرت: بهادری

ردیف: ۱۲ نام: شیخ مصطفی، شهرت: خواجه‌پور^۱

شش نفر ردیف اول بعد از دستگیری، ابتدا به مدت بیست روز در شهربانی جهرم تحت انواع شکنجه‌ها قرار گرفتند. بعد از آن به زندان کریم‌خانی در شیراز منتقل شدند و مدتی بعد حکم اعدام آنها به همراه آیت‌الله سید حسین آیت‌اللهی صادر شد. در این مرحله حساس که رژیم قصد اعدام آنها را داشت، اقدامات کسانی همچون آیت‌الله حق‌شناس، پیمان، نماینده جهرم در مجلس و... مانع از اعدام آنها شد. سرانجام این شش نفر بعد از تحمل ۴۵ روز زندان و تحمل انواع شکنجه‌ها از زندان آزاد شده و به جهرم بازگشتند. این در حالی است که سید حسین آیت‌اللهی همچنان در تهران در بازداشت به سر می‌برند.^۲ امام خمینی در نامه‌ای به آیت‌الله میلانی در مشهد، به دستگیری آیت‌الله سید حسین آیت‌اللهی اشاره کرده و می‌نویسد:

به عرض محترم عالی می‌رساند... دیده می‌شود که کارهای

۱. قیام ۱۵ خرداد به روایت اسناد ساواک، تهران، مرکز بررسی اسناد تاریخی وزارت اطلاعات، ۱۳۸۲، ج ۵، ص ۳۹۹-۴۰۰.

۲. مصاحبه با عباسقلی کشکوئی، جهرم، ۱۳۸۸.

تحریک آمیزی در داخل انجام می‌گردد. شیراز را به گرفتن آقای دستغیب و جهرم و حوالی آن را به گرفتن آقای آسید حسین و تبریز را به گرفتن آقای قاضی و قم و تهران را به گرفتن جمعی از اهالی منبر و خراسان را به گرفتن آقای طبسی و کارهای دیگر و اصفهان را به نحو دیگر و سایر بلاد را هر یک به نحوی ناراحت و عصبانی می‌کنند. این مطلب حقیر را ناراحت و نگران نموده است و می‌ترسم خدای نخواستہ صحنه‌های اسفانگیزی به وجود آید که بر خلاف مصالح مملکت و اسلام است... با توجه و تعمقی که با اطراف مسائل دارید لازم است در این موضوعات فکری فرمایید. با وسیله اولیای امور متذکر فرمایید دست زدن به کارهای تحریک‌آمیز در این موقعیت و موقع خطرناک است. گرچه تذکر به دولت‌ها در این وضع بی‌نتیجه است... این مملکت را که مورد علاقه همه روحانیون است و استقلال و تمامیت ارضی آن مورد

سخنرانی آیت‌الله سید حسین آیت‌اللهی در یکی از مراسم برگزار شده قبل از انقلاب

علاقه آنها است دست‌های مرموزی دارد به پر نگاه می‌کشاند، گو آنکه خداوند تعالی به برکت ولی عصر عجل‌اله و تعالی فرجه‌الشریف حفظ فرماید...^۱

سرانجام آیت‌الله سید حسین آیت‌اللهی بعد از پایان مراسم سالگرد ۱۵ خرداد، در ۲۸ تیر ۱۳۴۳ به قید عدم خروج از حوزه قضایی تهران و ضمانت یک‌صد هزار ریال، از زندان آزاد^۲ و در ۴۳/۸/۳ به جهرم وارد شد.^۳ ایشان با ورود خود به جهرم آرام ننشستند و بار دیگر جهرم را به یکی از کانون‌های مبارزاتی مهم علیه حکومت پهلوی تبدیل کردند.

برگزاری سالگرد قیام ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ در سال ۱۳۵۷

در متن اصلی منتشر شده کمیته اجرایی جمعیت ایرانی دفاع از آزادی و حقوق بشر آمده بود:

مطبوعات جهان از مقاله سرا پاناسزا و توهین به ساحت ارجمند آیت‌الله‌العظمی خمینی که به اشاره ساواک در روزنامه تحت فرمان (اطلاعات) در تاریخ ۱۳۵۶/۱۰/۱۷ درج گردیده بود، اطلاع حاصل کرده و دانسته‌اند که چگونه آن مقاله عامل انگیزش نفرت و خشم علما و سراسر مردم مسلمان ایران و موجب مقدمه تظاهرات وسیع و فجایع خونین شهرهای قم و تبریز و یزد و جهرم^۴ و اهواز و مشهد و سایر جاها گردید.

همچنین در متن اصلی منتشر شده کمیته اجرایی جمعیت ایرانی دفاع از آزادی و حقوق بشر به موارد دیگری نیز اشاره شده بود که یکی از آنها ۱۵ خرداد بود. در ۱۵ خرداد ۱۳۵۷ مناسبت دیگری پیش آمد که اکثریت قریب به اتفاق مردم ایران به یادبود واقعه خونین پانزده سال قبل، یعنی اولین قیام روحانیون علیه نظام استبدادی به رهبری امام خمینی که منجر به شهادت عده زیادی از مردم شده بود، بار دیگر نارضایتی عمیق و طرد نظام استبدادی حاکم را اعلام داشتند. دولت که پیش‌بینی تظاهرات بزرگی

۱. آرشیو مرکز اسناد انقلاب اسلامی، شماره بازیابی ۹۸۱، ص ۳.

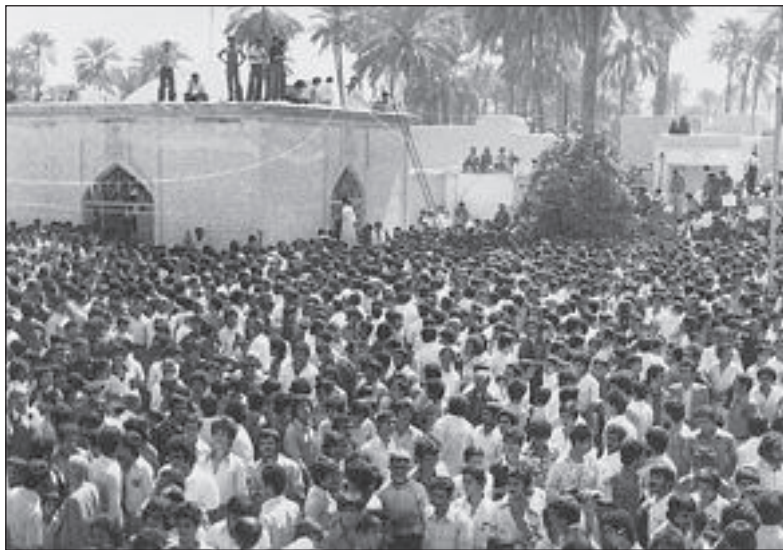
۲. روز شماره انقلاب اسلامی، همان، ج ۱۰، ص ۲۴۶.

۳. آرشیو مرکز اسناد انقلاب اسلامی، کد ۶۵۲۲، ۴۳/۸/۳، ص ۱۴.

۴. در ۱۰ فروردین ۱۳۵۷، اجتماع مردم جهرم برای بزرگداشت شهدای تبریز به تظاهراتی گسترده تبدیل شد تا جایی که اولین شهیده انقلاب را به انقلاب اسلامی تقدیم کردند.

برای آن روز می نمود، تصمیم به مقابله شدید و کشتار گرفته بود.^۱ ساواک مقارن با همین زمان خبر از پخش اعلامیه‌ای بدون امضا به مناسبت سالگرد ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ می دهد. در قسمتی از این اعلامیه آمده است:

... به احترام شهیدان خارج از شمار آن روز (۱۵ خرداد ۱۳۴۲) و سال‌های قبل و بعد، به خاطر قربانیان تبریز و جهرم و کازرون و اهواز و سایر شهرها و دهات، در راه همبستگی و شایستگی ملت جهت آزادی و استقلال و سعادت و بالاخره برای نابودی دیواستبداد، به پیروی از نظریات مراجع عظام و رهبران ملی، همگی روز دوشنبه ۱۵ خرداد ۱۳۵۷ در خانه‌های خود به تحصن بنشینیم [و] از روز پیش تدارک آذوقه ببینید...^۲

حضور مردم جهرم در تظاهرات سال ۱۳۵۷

صورت جلسه شورای هماهنگی شهرستان جهرم در ۱۳/۳/۱۳۵۷ با حضور سرهنگ عزیزالله شاه علی‌زادگان، سرهنگ کمال تصاعدی رئیس شهربانی شهرستان جهرم و

۱. انقلاب اسلامی به روایت اسناد ساواک، مرکز بررسی اسناد تاریخی وزارت اطلاعات، تهران، سروش (صداء و سیما)، ۱۳۷۹، ج ۷، ص ۲۱۳.
۲. همان، ج ۶، ص ۳۶-۳۵.

ستوان یکم پیاده بهادر خسروی فرمانده گروهان شهرستان جهرم تشکیل گردید. در این جلسه سرهنگ کمال تصاعدی ریاست شهربانی از فرمانده مرکز آموزش این شهر خواست از آنجا که به مناسبت ۱۵ خرداد ماه امکان بروز حادثی در روزهای ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶ و ۱۷ خرداد ماه در شهرستان جهرم وجود دارد، یک صد نفر مأمور مسلح در اختیار شهربانی قرار گیرد تا از هر گونه اغتشاش و بی‌نظمی جلوگیری به عمل آید. فرمانده مرکز آموزش جهرم در این جلسه چنین گفت:

برابر دستور صادره از مرکز، گروهان تأمین پاسداری در مرحله یکم، دسته گروهان تخصصی (که سر دوشی گرفته‌اند) انتخاب و در اختیار شهربانی جهرم قرار خواهد گرفت. ضمناً کلیه پرسنل مرکز آموزش برابر طرح تهیه‌شده در رکن دوم، آمادگی صد در صد جهت پشتیبانی از شهربانی جهرم و گروهان ژاندارمری جهرم را خواهد داشت. در پایان کلیه اعضای شورای هماهنگی تصمیم گرفتند از هر گونه بی‌نظمی و اغتشاش در جهرم جلوگیری شود. این جلسه در ساعت ۱۲:۰۰ پایان یافت.^۱

در همین روز (۵۷/۳/۱۳) فرمانده ضد اطلاعات شهرستان جهرم، سرگرد خائف، در تلگرافی شایعه موجود در سطح شهر را به مرکز فرستاد و نوشت:

برابر شایعات موجود چون روز ۲۵۳۷/۳/۱۵ شاهنشاهی مدت اقامت اجباری خمینی^۲ به پایان می‌رسد و از بازگشت او تاکنون خبری نشده، لذا اهالی جهرم در نظر دارند به عنوان اعتراض اقدام به بلوا و آشوب نمایند. البته تاکنون هیچ آثاری مشاهده نشده است.^۳

سرگرد خائف، در تلگرافی به مقامات مربوطه از آنها می‌خواهد پیش‌بینی‌های لازم به منظور جلوگیری از بلوا و آشوب در شهر جهرم اعمال دارند. در این تلگراف آمده است: ... مقرر فرمایند در صورت تصویب، علاوه بر سایر تدابیر متخذه به منظور پیش‌بینی و جلوگیری از هر گونه رکودی در مأموریت‌های احتمالی آینده و به استناد اخباری که در خصوص ایجاد بلوا و آشوب در روز و شب‌های ۳۷/۳/۱۴ و ۳۷/۳/۱۵ و ۲۵۳۷/۳/۱۶ [۱۳۵۷] می‌رسد

۱. همان، ص ۲۱۰-۲۰۹.

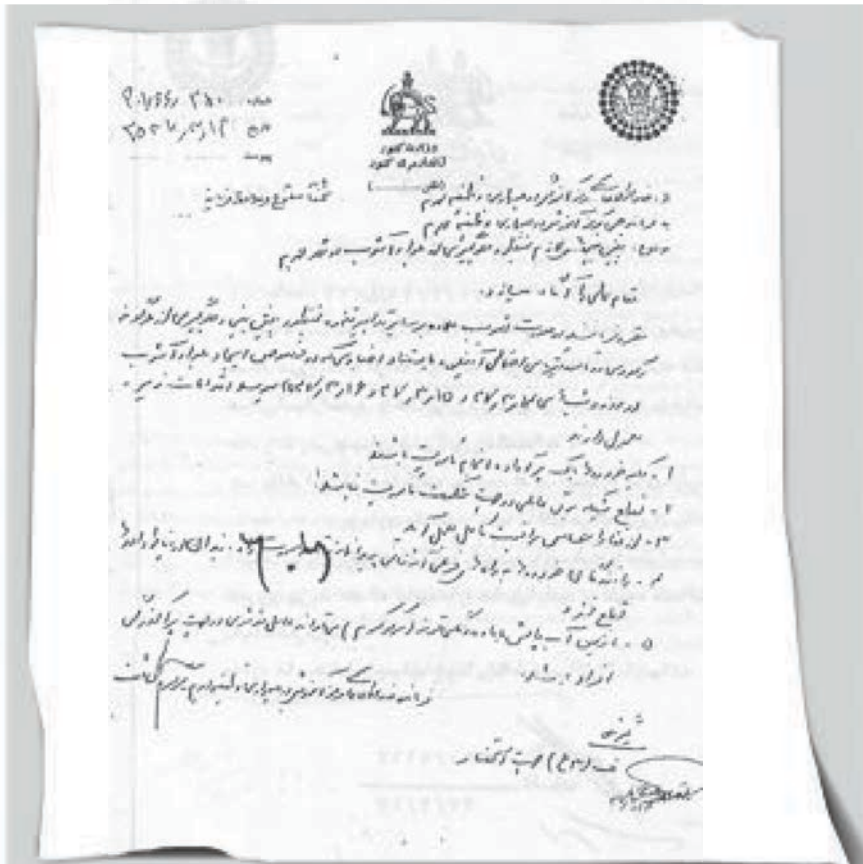
۲. ۱۳۵۷ ه.ش.

۳. امام خمینی در ۱۳ آبان ماه ۱۳۴۳ به ترکیه تبعید گردید و در ۱۳ مهر ۱۳۴۴ بعد از یازده ماه اقامت در ترکیه به عراق منتقل شد. امام در ۱۴ مهر ۱۳۵۷ به دنبال مزاحمت‌های دولت عراق وارد پاریس شد و در دهکده‌ای به نام «نوفل لوشاتو» اقامت گزید.

۴. انقلاب اسلامی به روایت اسناد ساواک، همان، ج ۶، ص ۲۱۰.

اقدامات زیر را معمول دارند:

۱. کلیه خودروها باک پر، آماده انجام مأموریت باشند.
۲. قطع شبکه برق عاملی در جهت شکست مأموریت نباشد.
۳. از نقاط حساس مراقبت کامل به عمل آید.
۴. رانندگان خودروها به راه‌های فرعی آشنایی پیدا نمایند تا در صورت راه‌بندان ارتباط واحدها قطع نشود.
۵. ماشین آب‌پاش با ماده رنگی قرمز (مرکو کرم) می‌تواند عامل مؤثری در جهت پراکندگی افراد باشد...

تلگراف فرمانده ضد اطلاعات جهرم به فرماندهی مرکز آموزشی درباره جلوگیری از آشوب در این شهر در سالگرد ۱۵ خرداد

سرگرد خائف در تلفنگرام دیگری یادآور می‌شود:

اهالی جهرم به سختی در تکاپوی تهیه آذوقه چند روزه می‌باشند و جلو هر یک از مغازه‌ها اجتماع فراوانی به چشم می‌خورد.^۱ لازم به ذکر است، در ۵۷/۳/۱۴ یک نوع دگرگونی در جریان برق و آب جهرم به وجود آمده بود و برق و آب از ساعت ۲ بعد از ظهر تا ۱۱ شب، هر روز قطع می‌گردید.^۲ در نمونه‌ای دیگر از اسناد ساواک در این زمان چنین آمده است:

فرماندار و شهردار شهرستان جهرم با تبانی یکدیگر سیمان مصرفی اهالی جهرم را در انبارهای شیراز و جهرم نگاهداری نموده و به ازای توزیع آن بین اهالی بازار سیاه به وجود آورده‌اند که با شکایت یکی از اهالی و اعزام بازرس، ۶۰۰۰۰ کیسه سیمان کشف و پرونده‌ای در این خصوص تشکیل و به دیوان عالی کشور ارجاع گردیده است و آقای فرماندار و شهردار در این پرونده انباردار سیمان را متهم معرفی نموده‌اند. اهالی جهرم انتظار داشتند که با اعزام بازرس کار تقسیم سیمان با اسلوب صحیحی دنبال شود ولی باز هم کماکان برای دریافت حتی یک کیسه سیمان می‌بایستی بدفعات به شهرداری مراجعه نمایند و این موضوع سوژه‌ای شده است برای افراد مغرض تا بدین وسیله مردم را علیه دستگاه‌های دولتی تحریک نمایند.^۳

سرگرد خائف، فرمانده ضد اطلاعات وابسته به مرکز آموزش جهرم، در این باره چنین گزارش می‌دهد:

اهالی با شروع تاریکی در دسته‌های چند نفری در میدان شاهنشاهی تجمع نموده و با صدای نسبتاً بلند با یکدیگر به گفت‌وگو پرداخته و به شدت از اوضاع موجود اظهار نارضایتی می‌نمایند. عده‌ای از وضع سیمان و سوابق سوء فرماندار و تعداد دیگری از سوء استفاده‌های مأمورین دولتی...^۴

در سالگرد ۱۵ خرداد سکوت عجیبی در شهر جهرم حاکم بود و بازارها و دکان‌ها بسته بود.^۵ به هر حال با همه تمهیدات گسترده‌ای که مأموران رژیم برای جلوگیری

۱. همان، ص ۲۴۳.

۲. همان، ص ۳۳۵.

۳. همان، ص ۲۰۹.

۴. همان، ص ۳۳۵.

۵. همان، ص ۲۶۲؛ همان، ج ۷، ص ۲۱۳.

در ۱۳۴۳/۲/۲ یعنی کمتر از یک ماه و نیم مانده به سالگرد ۱۵ خرداد ۱۳۴۲، سید حسین آیت‌اللهی در جهرم و سید عبدالحسین دستغیب از شیراز دستگیر و به تهران اعزام شدند. مردم جهرم بعد از روشن شدن هوا و هنگامی که برای خواندن نماز صبح به مسجد رفتند از دستگیری ایشان اطلاع یافتند. مردم از همه نقاط شهر به خیابان‌ها آمدند و خشم خود را نسبت به دستگیری ایشان نشان دادند

از تظاهرات مردم جهرم در سالگرد ۱۵ خرداد انجام دادند، عده زیادی از مردم در ۱۵ خرداد ۱۳۵۷ طبق برنامه ریزی قبلی در مسجد صاحب‌الزمان (عج) جهرم تجمع کردند. تعدادی از جوان‌ها در حالی که پاکت‌های کاغذی بر روی سرهای خود انداخته بودند از روی پشت بام مسجد، اعلامیه‌هایی از امام خمینی در بین مردم پخش کردند. بعد از این بود که سیل عظیم جمعیت از مسجد به طرف میدان مصلی حرکت کردند. در این مرحله بعد از

درگیری‌هایی که بین مردم و مأموران رژیم رخ داد، مردم متفرق شدند.^۱ چند روز بعد عده‌ای از افرادی که در تظاهرات سالگرد ۱۵ خرداد در جهرم شرکت کرده بودند توسط مأموران امنیتی دستگیر شدند. ساواک در این باره می‌نویسد:

روز ۳۷/۳/۲۹ [۱۳۵۷] سه نفر دانش آموز [جهرمی] بشرح اسامی زیر به اتهام پخش اعلامیه‌های مضره که در آنها ضمن اهانت به مقدسات ملی و میهنی به سالگرد ۱۵ خرداد سال ۲۵۲۲ و وقایع اخیر جهرم و سایر شهرستان‌ها اشاره و از روح‌اله خمینی و علی شریعتی نیز تجلیل شده بود، در شهرستان مذکور دستگیر گردیده‌اند.
محمد رضا فرجام دانش آموز سال سوم نظری
مهدی یاعلی دانش آموز سال سوم نظری
مجتبی صفرزاده دانش آموز سال سوم راهنمایی...^۲

۱. مصاحبه نگارنده با احمد ربیعی، جهرم، بهمن ماه ۱۳۸۸.
۲. انقلاب اسلامی به روایت اسناد ساواک، همان، ج ۶، ص ۴۴۸.

سری

سری سه نفره دانش‌آموزان دوره شهرستان جهرم - استان فارس

روز ۳۷/۳/۲۹ سه نفره دانش‌آموزان شرح اساسی در تمام بخش‌های اعلامیه های مدرسه که در آنجا
این احداث به مدت ساعتی و سپس به سالگرد ۱۵ خرداد سال ۲۵۲۲ و تاریخ این
مهرم و سایر شهرستانها تازد و از روح اله عینی وطنی شرمش عزوجل شده بود در شهرستان
ط کورد دستگیر گردیده اند .

- ۱- محمد رضا فرج‌سازم دانش‌آموزان سوم دبستانی
- ۲- مهدی باطنی
- ۳- محسن طریده
- وزیران محترم

عمر صحت دارد .
تداوات انجام شده و

مراصب به دستگاه وزیری وزارت آموزش و پرورش منعکس گردیده .

(Handwritten signature)

دستگیری دانش‌آموزان جهرمی به علت شرکت در مراسم سالگرد ۱۵ خرداد

نتیجه

از جمله عوامل مهم در پیشگام بودن مردم جهرم در مبارزات انقلابی، می‌توان به روحیه قوی مذهبی حاکم بر این شهر اشاره کرد که ریشه‌های اصلی آن به ورود آیت‌الله سید عبدالحسین لاری در سال ۱۳۳۶ هـ.ق به این شهر و تأسیس حوزه علمیه مرتبط می‌باشد. اهمیت و تأثیرگذاری آیت‌الله لاری به حدی بود که آثار تربیت دینی ایشان حتی بعد از

در سالگرد ۱۵ خرداد سکوت عجیبی در شهر جهرم حاکم بود و بازارها و دکان‌ها بسته بود. اما با همه تمهیدات گسترده‌ای که مأموران رژیم برای جلوگیری از تظاهرات مردم جهرم در سالگرد ۱۵ خرداد انجام دادند، عده زیادی از مردم در ۱۵ خرداد ۱۳۵۷ طبق برنامه ریزی قبلی در مسجد صاحب‌الزمان (عج) جهرم تجمع کردند

رحلت به وسیله فرزندان و فرزندزادگان ایشان ادامه یافت. وجود روحانیون آگاه در این شهرستان باعث شده است که همواره مردم این شهر در برابر بیداد و استبداد حاکمان به مقابله پرداخته و هیچ‌گاه زیر بار سیاست‌های غیر اسلامی حاکمان وقت نروند. مردم جهرم از همان آغاز مبارزات انقلاب اسلامی به ندای امام خمینی لبیک گفتند و با برگزاری اجتماعات متعدد در مساجد و محلات شهر به مبارزه با مأموران رژیم پرداختند. روحانیون و قشرهای مختلف مردم با تحریم رفراندوم بهمن‌ماه ۱۳۴۱ و با حضور گسترده در مراسم یادبود شهدای فیضیه، حمایت خود از امام خمینی و روحانیت شیعی را اعلام کردند. آنها به خصوص با فرارسیدن ماه محرم، بر دامنه فعالیت‌های خویش علیه حکومت افزودند. حضرات آیات: سید حسین آیت‌اللهی و سید عبدالحسین آیت‌اللهی در صبح روز عاشورای ۱۳۴۲ در سخنانی کوبنده ضمن طرفداری از امام خمینی، جنایات دستگاه حاکمه را افشا کرده و جان تازه‌ای به مبارزات مردم بخشیدند. مردم جهرم با خبر دستگیری امام خمینی و متعاقب آن سرکوب خونین قیام مردم تهران در روز ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ به خیابان‌ها آمده و ضمن اعتراض به دستگیری امام و کشتار مردم تهران، علیه حکومت شعار سردادند. قیام ۱۵ خرداد نقطه عطفی جهت افزایش خشم و اعتراض عمومی مردم سرتاسر کشور از جمله جهرم گردید و آنها را به رویارویی بیشتر با رژیم سوق داد. مردم جهرم در آستانه اولین سالگرد ۱۵ خرداد به دنبال دستگیری آیت‌الله سید حسین آیت‌اللهی، کفن‌پوش به خیابان‌ها آمده و خواستار آزادی فوری ایشان شدند. تظاهرات مردم این شهر در سالگرد قیام ۱۵ خرداد در سال ۱۳۵۷ نیز بسیار چشمگیر بود.

